

## Smaastykker.

---

### VII.

#### BIDRAG TIL VENDSYSSELS PRÆSTEHISTORIE

Af C. Klitgaard.

Gennem de Arkivundersøgelser, jeg med velvillig Støtte af *Carlsbergfondet* har foretaget gennem en Aarrække, har jeg ogsaa samlet en stor Del Stof vedrørende Præstembederne og Præsternes personlige Forhold særlig i det 17. Aarhundrede, og af dette Materiale fremlægges her lidt for Læserne.

#### 1.

##### *Hr. Palle Madsen i Raabjerg og Aggersborg.*

I Aaret 1667 blev *Palle Madsen Tversted*, Søn af Hr. Mads Mogensen i Tversted og Ellen Pallesdatter, Sognepræst i Raabjerg efter *Mads Jensen Snedet*, og Forudsætningen var vist, at han skulde ægte Hr. Mads' Enke, *Kirsten Clavsdatter*, der var Datter af Hr. Mads' Formand *Claus Nielsen*, død 1658. Med Hr. Mads havde Kirsten Clausdatter i hvert Fald 1 Søn Claus og 1 Datter Ingeborg<sup>1</sup>.

Palle Madsen Tversted var født i 1630erne, og til en Begyndelse førte Kirsten nok Hus for ham, i hvert Fald boede hun i en Del af Præstegaardens Stuehus; men da det ikke blev til noget med Ægteskabet mellem dem, fik Kirsten 1672 Hr. Palle til at indgaa Kontrakt med sig om den Pension, hun skulde have af Kaldet, hvilken Kontrakt han ikke efterkom, og 1673 anlagde hun derfor Sag mod ham og lod 30. Sept. Sagfører Iver Gertsen von Achen,

---

<sup>1</sup>) Ekstraskattemandtallet 1660—61.

Præstesøn fra Hjørring og bosiddende i Skagen, optage Tingsvidne ved Skagens Byting om Hr. Palles Fremfærd mod hende. Præsten protesterede mod denne Vidneførsel og krævede Sagen henvist til gejstlig Rettergang, men Byfogeden lod Vidneførslen nyde Fremme. Det oplystes herunder, at Hr. Palle 1672 havde sagt til Kirsten Clausdatter, at han skulde gøre hende saa ussel og arm, saa hun skulde gaa og tigge, og kunde han ikke faa anden Ret over hende, skulde han sætte Ild paa hende. Endvidere sagde han: »Kan Guld og Penge hjælpe, skal hun faa en Fandens Færd«, og til hende selv havde han sagt: »Gjorde jeg Dig Din Ret, skulde jeg slaa Sengedøren op og give Dig af en Kæp«, hvortil Kirsten svarede: »Nej, Hr. Palle, det haver I Synd af at handle saadan mod mig, en fattig Præsteenke«.

1672 havde Kirsten stævnet ham angaaende Ægteskabsløfte, som han skulde have givet hende for at faa Kaldet, skønt. slige Løfter var imod Loven, og for at godtgøre Rigtigheden af dette Løfte, havde Kirsten indstævnet de bedste Mænd i Raabjerg Sogn for Horns Herreds Ting; men Hr. Mads gjorde gældende, at de fleste af Mændene var besvogret med Kirsten og saaledes vildige, og nogle af dem havde truet med at føre Vidner mod ham, saa han kunde blive dømt fra Kaldet. Han sagde ogsaa, at Kirsten yppede Trætte mod ham saa længe, at baade hun og han blev til gaaende Stakler, og det var foranlediget af nogle urolige Hoveder, som hun »holdt ad sig«. Præsten havde ogsaa sagt, at hvis hun ikke anderledes vilde holde Hus med ham, en fattig, enlig Mand, gruede han for, at Torden og Lynild eller Husbrand skulde fortære dem begge, thi han havde set Ild i Luften over Gaarden.

Ingeborg Laursdatter, der tidligere havde tjent i Præstegaarden, havde hørt Præstens Trusler mod Enken, og det havde Karen Nielsdatter, forhen i Præstegaarden, ogsaa. Præstegaardens Avlskarl Peder Hansen vidnede, at otte Dage før Mikkelsdag 1672 vilde Hr. Palle jage ham og de andre Tjenestefolk ud af Stuen og i Seng, og da han vilde

blive oppe og se, hvorledes det gik til i Huset, slog Hr. Palle ham i Hovedet med en Nøgle, rykkede ham i Haaret og slog ham med Stolene i Stuen. I Sommeren 1673 havde Hr. Palle slaet ham i Hovedet med en Rive, da han sad og spiste, og ti Dage før Mikkelsdag havde han pryglet ham med Næverne og slaet ham omkuld, men Morten Nielsen i Raabjerg lagde sig imellem og skilte dem ad.

Hvad disse Vidner angik, sagde Hr. Palle, at de ikke var uvildige; Avlskarlen var Kirstens Søskendebarn, Ingeborg Laursdatter var hendes Søsterdatter, Vidnet Morten Nielsen var nær besvogret med hende, og Faderen til Hans Nielsen, der ligeledes havde vidnet, var Kirstens Søskendebarn. Der var blevet vidnet, at han var en Slagsbroder, og et af Vidnerne kaldte ham »en Tyv og Morder«.

Sagen kom 1673 for Landemodet, hvor Hr. Palle blev dømt til at give Biskoppen sin Forpligt om fremtidigt at føre et skikkeligere Levned, og hvad Pensionskontrakten angik, da var den ikke efter Forordningen af 29. Sept. 1670, og Provsten med 2 Præster skulde nu mægle mellem Parterne, saa ingen af dem led Uret.

I disse Aar led Raabjerg Sogn stor Skade af Sandflugt, og 1675 frasagde Hr. Palle sig dette daarlige Kald, hvis Præstegaard ogsaa var blevet ødelagt af Sand.

Det vides ikke, hvad han derefter foretog sig, men 12. Dec. 1678 blev han kaldet til Præst i Aggersborg, hvor han 1679 fik Sag for Landemodet angaaende Pensionen til Formandens Enke *Sofie Jensdatter Bloch*.

Han gav sig her af med at kurere paa Folk, bl. a. for Forgørelse, og maatte overfor Biskoppen forpligte sig til at holde op dermed, men ved Landemodet 1693 fik Provsten i Han Herred, *Jørgen Hansen Horne* i Torslev, Ordre til at holde Øje med ham i saa Henseende, da der gik Rygter derom. Ved Visitatsen 1695 talte Biskop *Jens Bircherod* med ham i Enrum og foreholdt ham det Rygte, som gik blandt Folk om, at han anvendte en mistænkelig Kur under specie sanctitatis (Fromheds Maske) med de Syge, men Hr. Palle søgte at undskylde sig; »dog gav hans

synderlige Ord og særdeles hans sælsomme Fysiognomi« Biskoppen maadelige Tanker om ham. Ved Biskoppens Visitsats 1701 holdt Hr. Palle en besynderlig Tale om den forlorne Søn, og Biskoppen henstillede til ham at antage Kapellan, da han var affældig; men det syntes han at være uvillig til<sup>1</sup>.

Da han 1679 om Foraaret overtog Embedet, var han ugift, og for Kaldets »Ringheds Skyld, at det kunde ikke taale Pension«, lod han sin Formands Enke tilbyde Ægteskab, »hvorpaa hun ikke var betænkt«<sup>2</sup>. Han ægtede derefter *Maren Hansdatter*, der overlevede ham, og med hvem han ikke havde Børn. Han døde 9. Jan. 1703.

## 2.

*Fra Volstrup-Hørby Sognekald.*

1610 blev Hr. *Peder Nielsen* Præst i Volstrup-Hørby efter sin gamle Fader Niels Pedersens Død, og han havde vist da været Kapellan hos ham i mange Aar, idet han skal have været i Embedet her i 42 Aar og antagelig døde 1625.

I August 1620 havde han et Fald, som det synes af apoplektisk Art, og han satte det i Forbindelse med, at han havde skændt noget paa en af sine Høstkvinder, *Johanne Pedersdatter* fra Favrholt i Hørby Sogn, der havde været efterladende. I Foraaret 1621 blev han syg og lod hente Mester Hans Jensen Bartskær fra Sæby, der dog ikke kunde kurere ham, og han sendte derfor Bud til sin antagelige »Skademand«, *Johanne Pedersdatter* og narrede hende paa en snedig og underfundig Maade til at læse over sig for Rosensygdом, idet han samtidigt havde skjult to Vidner i et Kammer ved Siden af Sengekammeret. Det ene af Vidnerne var hans Børns Huslærer *Laust Jakobsen*. Saa havde han Beviser for, at *Johanne* gav sig af med

<sup>1</sup>) Jens Bircherods Dagbøger ved Molbech S. 306 og 389.

<sup>2</sup>) Indberetning fra ham 1690 (D. H. Wulff: Stat. Bidrag til Aalborg Stifts Historie S. 146).

Trolddom, og han rejste Sag mod hende for Trolddomsbedrift. Sagen endte med, at Nævningetinget kendte hende skyldig, og Dommen stadfæstedes af Landstinget, saa hun led utvivlsomt Døden paa Baalet<sup>1</sup>.

Hr. Peder har selv underskrevet Præsteindberetning af 1. Maj 1625, men næppe selv affattet den, thi det hedder heri: »Den fattige, vanføre og skrøbelige Mand, Sognepræst til forskrevne Kirke, er for halvfemte Aar forleden tilslaget en meget stor Vanførsel, at han i 2½ Aar har ganget paa 2 Krykker og ikke kan komme af det Sted, han paasidder, uden en Stav i Haanden, dog ikke længere end i Huset og i Gaarden, og ikke for noget Menneskes Øjne eragtes kan samme store Vanførsel jo til sin Dødsdag at følge. Udi denne sin store Vanførsel haver han søgt mange Badskærere og Læger og derpaa anvendt Størsteparten af sin Formue, som dog ringe haver hjulpet« — og havde derfor antaget en Kapellan, som han havde overladt Anneksgaarden i Hørby.

Hr. Peder var 1614 gift med *Ingeborg Thomasdatter*, som Byfoged Poul Kock i Sæby nævnte Aar udskældte for Hore og truede med Prygl, fordi hun havde fæstet en Pige, som tjente Byfogeden, og som han trak af Vognen igen, da Præstekonen og hendes Karl vilde hente Pigen i Sæby<sup>2</sup>.

Præsteparret havde som foran omtalt Børn, og en Datter var maaske *Lisbet Pedersdatter*, der var gift med Faderens Kapellan *Otto Jakobsen*, som var født i Kringelhede i Albæk Sogn o. 1589 og efter at have været Huslærer hos Fru Dorte Krabbe til Havnø i 9 Aar blev Kapellan i Volstrup o. 1622 og o. 1625 efterfulgte Hr. Peder som Præst her, død 29. Dec. 1661.

---

<sup>1</sup>) De udførlige Aktstykker er efter Landstingets Dombog 1621 refereret af mig i Vendsysselske Aarbøger 1915, S. 43 ff.

<sup>2</sup>) Børglum H. Tgb. 18. Okt. 1614.